

ПОСЕТА ЈОСИПА БРОЗА ТИТА ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ МАРТА 1946. ГОДИНЕ

Милан СОВИЉ

Институт за новију историју Србије

АПСТРАКТ: У чланку је на основу архивске грађе домаћих и чешких архива приказана четвородневна посета Јосипа Броза Тита Чехословачкој и њен значај за југословенско-чехословачке односе непосредно након Другог светског рата.

Кључне речи: *Јосип Броз Тито, Едвард Бенеш, Чехословачка, ФНР Југославија, посета Прагу, уговор о пријатељству*

У периоду након Другог светског рата, сложени међународни односи и новонастале политичке околности имали су утицаја и на ближе повезивање једног броја земаља источне и југоисточне Европе. Те земље често су називане државама „народне демократије” и основ легитимитета у њима истицан је кроз право радника, сељака и ситне буржоазије на власт. Међутим, стварно стање је било другачије јер су земље народне демократије биле у интересној сфери СССР-а и њихова политика била је тесно повезана са Совјетским Савезом. У земље тзв. „народне демократије” поред Југославије и Чехословачке, спадале су и Пољска, Албанија, Бугарска, Мађарска, Румунија и окупационе зоне Источне Немачке. Постојало је неколико битних спона које су повезивале Југославију и земље „народне демократије”, пре свега успон антифашизма из управо завршеног рата, тежња ка успостављању мира и идеја пролетерског интернационализма. Везе Комунистичке партије Југославије са комунистичким партијама на власти у другим земљама и њихова сарадња представљале су такође важну основу за још већи развој односа Југославије и земаља „народне демократије”. Привремена влада ДФЈ признала је владе ових држава, да би Влада

ФНРЈ закључила билатералне уговоре са Чехословачком, Пољском и Албанијом 1946, као и са Румунијом и Мађарском 1947. године.¹ Односи између Југославије и Чехословачке временом су постајали све бољи, кроз успостављање политичке, економске, научне и културне сарадње у периоду након 1945. године.

Уочи посете маршала Тита

У повезивању Југославије и Чехословачке Републике важну улогу имала је посета Јосипа Броза Тита Чехословачкој од 20. до 24. марта 1946. Припреме за посету почеле су у току фебруара исте године, када је чехословачка влада упутила званичан позив Јосипу Брозу Титу да посети њихову земљу. Такође, било је предвиђено да пре посете југословенског маршала, у Чехословачку отпутује помоћник министра иностраних послова Југославије генерал-мајор Влатко Велебит. Међутим, првобитно испланирана посета генерала Велебита била је одложена јер је средином фебруара 1946. у Прагу боравила пољска делегација са четири министра и још четрдесет чланова.² У допису од 13. фебруара 1946. који је државни секретар Министарства иностраних послова Чехословачке др Владо Клементис упутио чехословачком посланству у Београду, истакнуто је да би Јосип Броз Тито могао да посети Чехословачку око 10. марта.³ Слично најављеној посети Влатка Велебита, тако је и првобитни датум Титове посете пролонгиран за десетак дана. По инструкцијама чехословачког Министарства иностраних послова, чехословачки посланик у Београду и опуномоћени министар Чехословачке Републике др Јозеф Корбел је 21. фебруара 1946. пренео маршалу Титу позив чехословачке владе за посету. У позиву је истакнуто: „Чехословачки народи гаје према народима Југославије топле осећаје братства и са дивљењем гледају на Вашу личност, која је повела народно-ослободилачку војску кроз године тешких јуначких борби ка тако јединственој победи. Ваша посета Чехословачке републике а нарочито престонице Прага би заиста била нова јака веза југословенско-чехословачког пријатељства и пружиала би чехословачким народима изванредну прилику, да манифестују своје осећаје наспрам народа Југославије и према Вама, Екселенцијо.“⁴ Посланик Корбел је редовно извештавао че-

¹ Бранко Петрановић – Сава Даутовић, *Југославија, Велике силе и балканске земље 1945–1948*, Београд, 1994, стр. 8; Бранко Петрановић, *Југославија на размеђу (1945–1950)*, Подгорица, 1998, стр. 488–489; Марија Обрадовић, *„Народна демократија“ у Југославији 1945–1952*, Београд, 1995, стр. 13–17; Михаил Гелер – Александар Некрич, *Утопија на власти. Историја Совјетског Савеза*, Подгорица, 2000, стр. 424–427.

² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky, (dále AMZVČR), fond: Teritoriální odbor– Jugoslávie 1945–1959, (dále TO– J), karta (dále k) 12, číslo 537/B/46, Návštěva generála Velebita.

³ Исто.

⁴ AMZVČR, f. TO–J, k. 12, čís. 320/dův/46.

чехословачко Министарство иностраних послова о детаљима у вези са припремама за посету Јосипа Броза Тита. У допису од 23. фебруара 1946. Јозеф Корбел је информисао своје министарство у Прагу о најави посете маршала Тита Пољској, коју је пренео варшавски дописник АФП-а. Том приликом Корбел је истакао да „се Титова посета у међувремену сачува у строгој тајности”.⁵ сходно томе дописи и телеграми које је чехословачко посланство у Београду слало за Праг имали су ознаку „tajné” или „přísně tajné”. Упућени позив чехословачке владе Јосип Броз Тито је прихватио и у писму од 26. фебруара захвалио се влади Чехословачке и посланику Јозефу Корбелу. О свему томе Јозеф Корбел је дописом са ознаком „строго поверљиво” информисао Министарство иностраних послова у Прагу и лично министра Јана Масарика.⁶ Након уговорене посете, преостали су да се утврде детаљи око боравка југословенске делегације и маршала Тита у Чехословачкој.

Раније испланирани одлазак генерала Велебита за Чехословачку, реализован је у марту месецу. Генерал Велебит је боравио у Прагу од 7. до 11. марта 1946. и том приликом имао је неколико сусрета са истакнутим чехословачким државницима, председником Републике др Едвардом Бенешом, министром иностраних послова Јаном Масариком, генералним секретаром Министарства иностраних послова др Хајдрихом и др Клементисом.⁷ Детаљан програм боравка маршала Тита у самом Прагу и Чехословачкој, договорен је 16. марта 1946. Прецизирана је тачна сатница и кретање Јосипа Броза Тита кроз Праг и места која је требао да обиђе.⁸ Било је предвиђено да, у оквиру четвородневне посете, маршал Тито у Прагу проведе три а у Братислави један дан, да се састане са најзначајнијим представницима Чехословачке Републике, обиђе важна историјска места у Прагу, одликује један број војних лица и истакнутих државника, посети индустријска предузећа, присуствује војном дефилеу, као и да одржи неколико говора. Такође, било је одлучено да чехословачки председник владе, затим сви потпредседници владе, министар иностраних послова, министар унутрашњих послова и министар народне одбране присуствују свим ручковима и ве-

² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky, (dále AMZVČR), fond: Teritoriální odbor– Jugoslávie 1945–1959, (dále TO– J), karton (dále k) 12, číslo 537/B/46, Návštěva generála Velebita.

³ Исто.

⁴ AMZVČR, f. TO–J, k. 12, čís. 320/dův/46.

⁵ AMZVČR, f. TO–J, k. 12, čís. 631/dův/46; Návštěva maršála Tita v Polsku a v ČSR.

⁶ AMZVČR, f. TO–J, k. 12, čís. 424/dův/46.

⁷ Дипломатски архив Савезног министарства иностраних послова (даље ДАСМИП), Политичка архива – Чехословачка (даље ПА), 1946. година, фасцикла (даље ф) 18, пов. бр. 4522.

⁸ AMZVČR, f. TO–J, k. 12; Program pobytu; Архив Јосипа Броза Тита (даље АЈБТ), фонд: Канцеларија Маршала Југославије – Спољнополитичка питања (даље КМЈ), I–1/6, Програм боравка маршала Тита у Прагу.

черама.⁹ Чехословачко руководство је пуно пажње посветило предстојећој посети Јосипа Броза Тита. У организовању посете битну улогу имало је чехословачко Министарство иностраних послова. Неколико дана уочи посете, утврђен је тачан број особа које су добиле задужење да се старају око извештавања и радио емисија о југословенском маршалу. Најзначајнији људи Чехословачког радија били су ангажовани за Титову посету, уредник Лаштовичка, главни уредник програма Очадлик и главни уредник политичког дописништва Ј. Хронек.¹⁰ Такође, Министарство информација Чехословачке је затражило од Министарства иностраних послова да приликом посете замоли маршала Тита да одржи говор на Чехословачком радију, али је исто тако истакло да ће „Чехословачки радио по упутствима које добије, угостити све заступнике поштованог маршала Тита, како се он не би морао лично деранжирати на радију”.¹¹ Министарство народне одбране и Министарство унутрашњих послова Чехословачке упутила су писма 18. односно 21. марта 1946. године војном аташеу југословенског посланства у Прагу Новоселу, са списковима особа за одликовање. У питању је било више од 80 чехословачких држављана, од којих је било десет генерала, већи број војних лица – петоро је требало одликовати постхумно, затим ратни војни инвалиди, али и посланици и државници, међу којима се налазило и име Вацлава Носека, чехословачког министра унутрашњих послова.¹² И поред брижљиво испланираног програма боравка маршала Тита у Чехословачкој, неке од предвиђених посета су отказане или је долазило до мањих измена плана услед превеликих обавеза и немогућности да се све постигне за само четири дана.

Боравак Јосипа Броза Тита у Чехословачкој

Пре одласка у Чехословачку Републику, Јосип Броз Тито је са својом делегацијом боравио у Пољској, још једној од земаља „народне демократије”, у оквиру раније најављене и испланиране посете. Титов боравак у Пољској од 14. до 19. марта 1946. године имао је утицаја и на предстојећу посету југословенског маршала Чехословачкој, пре свега јер је Тито у Пољској потписао Уговор о пријатељству и узајамној помоћи и сарадњи између Југославије и Пољске 18. марта 1946. године. Слично Пољској, и у Чехословачкој се очекивало да југословенска делегација успостави дого-

⁹ Исто.

¹⁰ Národní archiv, (dále NA), fond: Ministerstvo informací 1945–1953, Praha, (dále MI), k. 39, inv. číslo 84, č. 61419, Recepce u příležitosti návštěvy p. maršála Tita.

¹¹ NA, f. MI, k. 39, inv. čis. 84, č. 61419, Projev p. maršála J. B. Tita.

¹² АЈБТ, КМЈ, I–1/6, Писма Министарства народне одбране Чехословачке војном аташеу југословенског посланства (Праг, 18. и 21. март 1946.); Писмо Министарства унутрашњих послова Чехословачке са пописима личности које маршал Југославије треба да одликује за време посете Чехословачкој (Праг, 21. март 1946.).

вор са чехословачком владом око Уговора о пријатељству и да се још више учврсте добре везе две државе и два народа. Још једном је до изражаја дошао утицај Совјетског Савеза на земље источне и југоисточне Европе јер су билатерални међународни уговори које је Југославија склапала са сваком од земаља народне демократије били углавном идентични и настајали су по узору на Уговор о пријатељству и узајамној помоћи Југославије и СССР-а од 11. априла 1945. године. Ако би се изводиле неке опште карактеристике ових уговора, односно сарадње између држава „народне демократије”, могло би се рећи да се она огледала у „свестраном развијању пријатељских односа и сарадње у свим областима живота”, јачању мира и спречавању било какве агресије, нарочито од стране Немачке, такође, немешању и неучествовању у разним непријатељским коалицијама других држава. Кроз истицање одреднице „међусобног консултовања по свим питањима своје међународне активности”, у ствари је пружена могућност Совјетском Савезу да оствари велики утицај на спољну политику земаља „народне демократије”. У свим уговорима о пријатељству и узајамној помоћи и сарадњи истакнуто је начело пролетерског интернационализма, тачније његови принципи узајамног поштовања суверенитета, независности и немешања у унутрашња питања других земаља.¹³

Приказ посете Јосипа Броза Тита открива велики углед који је југословенски маршал уживао у Чехословачкој. С једне стране уочљив је благонаклон став у чехословачким документима и штампи према маршалу Титу а с друге у једној већој мери пристрасност југословенских извештача у Прагу. Сам боравак у Чехословачкој и нарочито догађаји који су уследили непосредно након посете маршала Тита, имали су значајан утицај на успостављање добрих односа између две земље у првим годинама после Другог светског рата. Стога је битно сагледати посету Јосипа Броза Тита из свих углова, како је представљана у званичним чехословачким и југословенским документима, шта је пратило дешавања око боравка маршала Тита у Чехословачкој, као и сам период након окончања посете. Уједно, могло би се истаћи неколико битних сегмената везаних за Титов боравак; шта је све маршал Тито обишао и посетио на територији Чехословачке, сусрети са најзначајнијим представницима чехословачке државе, затим аудијенције код југословенског маршала и сами Титови говори. Спајајући све те делове у једну целину, стиче се потпунији утисак о значају саме посете.

Долазак југословенског маршала у Чехословачку очекивао се 20. марта 1946. године и то у послеподневним сатима. Јосип Броз Тито је у

¹³ Велибор Гавранов – Момир Стојковић, *Међународни односи и спољна политика Југославије*, Београд, 1972, стр. 122; *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946*, I, Београд, 1985, стр. 126–127; *Slovanský přehled, Časopis pro poznávání politického, sociálního a kulturního života slovanských národů a států*, vydává: Slovanský výbor v Praze, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 204–205.

посетама Пољској и Чехословачкој предводио југословенску делегацију, чији су најзначајнији чланови били министар без портфеља Милован Ђилас, председник Комитета за просвету Владимир Рибникар, генерал-мајор Раде Хамовић и генерал-мајор Влатко Велебит.¹⁴ Једна чехословачка делегација имала је задатак да дочека маршала Тита по преласку границе Чехословачке и Пољске у месту Петровице. Иначе, на свом путу до Пољске Јосип Броз Тито је путовао возом преко чехословачке територије на прузи Паркањ–Братислава–Оломоуц–Бохумин и Петровице. Након завршене посете Пољској, југословенски маршал се у јутарњим часовима у среду 20. марта 1946. године вратио на чехословачку територију и погранично место Петровице. Посебан воз са маршалом Титом и југословенском делегацијом каснио је више од три сата, због неспоразума између чехословачких и пољских пограничних саобраћајних органа у вези са локомотивама које је требало да превезу воз са југословенским гостима.¹⁵ Јосипа Броза Тита у Петровицама је дочекала чехословачка делегација коју су чинили др Владо Клементис, представник чехословачке војске, дивизијски генерал Хелиодор Пика, др Јозеф Корбел, заступник Министарства унутрашњих послова Чехословачке др Плачек са органима јавне безбедности и представници Чехословачког бироа за штампу (*Československa tisková kancelář – ČTK*), чехословачког радија и штампе. Испред југословенског посланства у Прагу, маршала Тита су поздравили посланик др Дарко Чернеј и војни аташе пуковник Иван Ивановић. Маршалу Титу добродошлицу су пожелели др Владо Клементис испред чехословачке владе и дивизијски генерал Пика у име чехословачке војске.¹⁶ Након вишечасовног путовања кроз Чехословачку, воз са маршалом Титом стигао је у Праг 20. марта у 17 часова. Дочек у Прагу био је још свечанији и већи него приликом уласка у Чехословачку и у местима кроз које је воз пролазио. Јосипа Броза Тита на Вилсоновој станици у Прагу дочекала је целокупна чехословачка влада на челу са председником Здењеком Фирлингером, као и представници дипломатских мисија.¹⁷ За маршалову резиденцију одређен је замак Збраслав, удаљен 15 км од престонице Чехословачке.

¹⁴ Поред поменутих министара и генерала, у пратњи маршала Тита у Чехословачкој били су и представник Министарства унутрашњих послова пуковник С. Стефановић, командант личне гарде, народни херој потпуковник Милан Жежељ, затим потпуковник С. Брујић, начелник Министарства саобраћаја инж. М. Стоматовић и маршалов син поручник Жарко Броз. Чехословачки пуковник Хофман додељен је југословенском маршалу у току трајања посете као ађутант.

¹⁵ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819, Извештај о посети Председника владе Маршала Југославије Јосипа Броза Тита у Чехословачкој.

¹⁶ *Slovenský přehled, Časopis pro poznávání politického, sociálního a kulturního života slovenských národů a statů*, vydáva: Slovenský výbor v Praze, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 199.

¹⁷ Маршала Тита су свечано дочекали између осталих и представници дипломатског кора у Прагу: енглески амбасадор Николс, совјетски амбасадор Зорин, француски амбасадор Дежан, пољски посланик Вирбловски и бугарски посланик Симов.

У току четвородневне посете Чехословачкој, маршал Тито је обишао најзначајније објекте и споменике културе у Прагу и Братислави. У преподневним сатима 21. марта 1946. Јосип Броз Тито посетио је филмске атеље на Барандову у Прагу, највеће филмске студије у Чехословачкој.¹⁸ Југословенског госта свечано су дочекали начелник филмског одбора Министарства информација Незвал и инж. Реихл и уз стручно излагање представили му рад филмског студија. Маршал Тито је у пројекционој сали погледао сцене из неких чехословачких и совјетских филмова попут филма „Камени цветак” (Kamenný květek) и југословенског филма „Олуја над Југославијом” (Bouře nad Jugoslavií), као и целокупни снимак репортаже доласка југословенске делегације у Чехословачку.¹⁹ У току истог дана, 21. марта, становништво Прага је било у прилици да види маршала Тита када је путовао у отвореним колима од замка Збраслава до Смихова, а затим кроз прашке улице до централног дела града, Народног музеја на Тргу Св. Вацлава (Václavské náměstí). Као што је било предвиђено у програму посете Чехословачкој, Јосип Броз Тито је са својом пратњом прошетао кроз централне градске улице од Трга Св. Вацлава до Храдчана, пролазећи преко Народног булевару (Národní třída), Масариковог кеја уз Влтаву (Masarykovo nábřeží), па преко Карловог моста на Малостранску обалу, Мостецком улицом до Малостранских намјести и Нерудовом улицом до Прашког замка на Храдчанима. На путу до Храдчана, маршала Тита је поздрављало бројно прашко становништво. У просторијама за пријем, југословенског госта сачекао је др Едвард Бенеш и то је био први састанак маршала Тита и чехословачког председника у току четвородневне посете.²⁰ У повратку са Храдчана, у отвореним колима, маршал Тито је стигао у стари део града и кроз Крижовничку, Сантирову и Париску улицу дошао до Староградског трга (Staroměstské náměstí). На пространом централном тргу, Јосипа Броза Тита је дочекао велики број људи, док га је у име становника Прага поздравио градоначелник Петр Зенкл. На гроб Незнаног војника положио је венац и одао почаст.²¹ У вечерњим часовима првог дана боравка у Прагу, маршал Тито је посетио Народно позориште, где је у друштву најистакнутијих чехословачких државника присуствовао свечаној премијери опере Бедржиха Сметане „Продана невеста”.²² Наредног дана, у петак 22. марта 1946. југословенски маршал присуствовао је дефилеу трупа на Масариковом стадиону. Уочи дефилеа чехословачки армијски генерал

¹⁸ *Kino, Filmový obrázkový časopis*, роџник I, 1946, стр. 150.

¹⁹ *Slovanský přehled*, роџник XXXII, 1946, џисло 3–4, стр. 200.

²⁰ AMZVČR, фонд: ТО–Ј, к. 12; Program pobytu; АЈБТ, КМЈ, I–1/6, Програм боравка маршала Тита у Прагу; ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819.

²¹ *Исто*.

²² У питању је била премијера комичне опере у три чина у част посете југословенског маршала Јосипа Броза Тита.

Свобода одликовао је 36 југословенских бораца за њихову храброст у част ослобођења Југославије и Чехословачке.²³ Пре одласка на Храдчане код председника Републике, Јосип Броз Тито је учинио једну импровизовану посету. Иако у програму боравка није био предвиђен обилазак студентског дома где су били смештени југословенски студенти, маршал Тито је са својом пратњом посетио дом и био срдечно дочекан и поздрављен. С друге стране, посета југословенском посланству, која је била предвиђена за тај дан, изостала је као и предвиђени одмор за југословенског маршала. Вечерњи сати били су резервисани за свечану вечеру, пријеме и краће музичке програме. Последњег дана боравка у Прагу, Јосип Броз Тито је у пратњи министра индустрије Лаушмана и министра рада и социјалног старања Шолтеза посетио два велика национализована предузећа: фабрику „Шкода” на Смихову и Чешкоморавску фабрику машина на Височанима. Након обиласка фабрике, маршал Тито је као дар од радника добио радио пријемник, док је Жарку Брозу поклоњен један аутомобил из предузећа фабрике „Шкода”, тип 1946.²⁴ Слична срдачна атмосфера била је и у Чешкоморавској фабрици машина, где је југословенски гост имао прилику да види израђен нови авион, локомотиву, камионе и тракторе.²⁵ У току истог дана, маршал Тито је имао неколико посета код чехословачких државника, такође и он сам је примио пар делегација. У част његовог боравка у Прагу, у вечерњим сатима приређен је свечани пријем у замку Збраслав. Јосип Броз Тито је са својом делегацијом напустио Праг после поноћи и у преподневним часовима 24. марта 1946. стигао у Братиславу, где му је приређен свечани дочек. У Братислави је маршал Тито посетио палату у којој је било седиште Словачког народног већа, затим изложбу о словачком народном устанку из 1944. у хотелу Татра и на крају хотел Карлтон, где је приређен свечани ручак. Сви објекти, споменици и предузећа која је маршал Тито обишао чинили су део предвиђеног програма у оквиру боравка у Чехословачкој. Међутим, један од битнијих момената посете, а за даље југословенско-чехословачке односе и веома утицајан, представљао је сусрет Јосипа Броза Тита са најистакнутијим чехословачким државницима. Тих сусрета у току четвородневне посете било је неколико.

Маршала Тита примали су у аудијенције чехословачки државници у својим канцеларијама, председник Републике у Прашком замку (Pražský hrad), министар иностраних послова у Чернинској палати на Храдчанима (Černínský palác), у Парламенту, у палати Председништва владе у Прагу, палати у којој је било седиште Словачког народног већа у Братислави, а било је и неформалних разговора у току свечаних ручкова и вечера, у току посета

²³ *Slovanský přehled*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 200.

²⁴ *Slovanský přehled*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 201–202.

²⁵ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819.

индустријским постројењима или културним манифестацијама, када је такође било прилике за дијалог маршала Тита и чехословачких државника.

Маршал Тито је након свечаног дочека на Вилсоновој станици и боравка у замку Збраслав, наредног дана, у четвртак 21. марта 1946. имао чак три сусрета са председником владе Здењеком Фирлингером, два сусрета са председником Чехословачке др Едвардом Бенешом и председником привремене Народне скупштине Јосипом Давидом, као и један сусрет са потпредседником владе Клементом Готвалдом, др Владом Клементисом и градоначелником Прага Петром Зенклом. Већи део дана југословенског маршала пратили су министар иностраних послова Јан Масарик, министар народне одбране Лудвик Свобода, министар унутрашњих послова Вацлав Носек, министар финансија Вацлав Копецки и чехословачки посланик у Београду Јозеф Корбел, као и увек присутна југословенска пратња са послаником Дарком Чернејом.²⁶ Од свих сусрета са чехословачким државницима 21. марта, најважнији је био сусрет маршала Тита са председником Републике др Едвардом Бенешом приликом посете Храдчанима. Јосип Броз Тито је опширно разговарао са председником Бенешом 45 минута о свим битним политичким, привредним и културним питањима која су била важна за обе земље. Након Храдчана, југословенски маршал је имао сусрет са градоначелником Прага др Петром Зенклом, приликом обиласка почасне чехословачке чете на Староградском тргу. У току дана Тито је посетио и чехословачки Парламент и Стракову академију, где се сусрео са председником привремене Народне скупштине Јосипом Давидом односно са председником владе Здењеком Фирлингером. Двојица чехословачких државника узвратила су посету југословенском маршалу истог дана, када је Јосип Броз Тито имао кратки одмор у Дејвицама, у стану посланика Чернеја.²⁷

Други важан састанак маршала Тита и Едварда Бенеша био је наредног дана, у петак 22. марта 1946. године. У просторијама председника Републике на Храдчанима, др Едвард Бенеш је одликовао Јосипа Броза Тита највишим чехословачким ордењем и том приликом се обратио југословенском госту речима: „Господине маршале, господе министри. У овом свечаном тренутку хтео бих истакнути још једном, да Вас у Прагу и у нашој држави срдечно дочекујемо. Наше обе земље прошле су кроз тешко доба у претходном рату, такорећи прошли смо пакао немачке окупације и немачке бруталности. Прошли смо не само тешке тренутке, већ смо се и одбранили од велике силе и пружили отпор, нарочито у великим биткама у којима смо показали безизмерно јунаштво. Влада Чехословачке жели да

²⁶ *Slovanský přehled*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 200; ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819.

²⁷ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819.

Вам искаже велико признање за јунаштво показано у току рата и велико признање за саборство на заједничком противнемачком фронту, предајем Вам наш највиши орден Белог лава, орден Ратног крста и Звезду за победу. Нека ово ордење истовремено буде сведочанство братства, наше узајамне сарадње, заједничке словенске политике у будућности и истовремено чврсте гаранције у даљем развоју обе наше државе.²⁸ Чехословачка одликовања *орден белог лава* II степена и чехословачки *ратни крст 1939.* примили су и југословенски министри Ђилас, Рибникар и помоћник министра Велебит. Маршал Тито се захвалио за висока признања и још једном истакао значај тесне сарадње Југославије и Чехословачке у будућности. Свечаном ручку, приређеном у част југословенског маршала, присуствовало је око 50 особа, а сам маршал Тито и председник Бенеш су имали још једну прилику за разговор, у току и након ручка. То је уједно био и последњи разговор који је Јосип Броз Тито водио са Едвардом Бенешом у току своје мартовске посете Чехословачкој. Тема ових разговора није представљена јавности у детаљима. У штампи се није могло прочитати о чему су све највиши државници Чехословачке и Југославије причали, скромне податке су за собом оставили и архивски документи, али су догађаји који су уследили у неколико наредних месеци показали резултате договарања југословенских и чехословачких званичника. Успостављени договори преточени су у правна акта којима је још више и боље учвршћена југословенско-чехословачка сарадња. Југословенски и чехословачки предлози на састанцима Јосипа Броза Тита и чехословачких државника били су веома слични у погледу даље сарадње две земље. Представници Чехословачке Републике сматрали су да успостављене везе између два народа и сарадња из ранијег периода треба да буду потврђене уговором који би заштитио обе земље од било какве опасности.²⁹ Југословенска делегација предвођена Јосипом Брозом Титом такође је истицала важност традиционалних веза два народа, нарочито значај братства у оружју које је настало у претходном рату, и будућег уговора.³⁰ Обезбеђивање општег мира и заштита од напада Немачке или неких других удружених земаља са Немачком, кроз регулисање основних начела будуће југословенско-чехословачке сарадње, представљали су заједничку тежњу обе земље и план за даљи развој односа Југославије и Чехословачке.

У току последња два дана Јосип Броз Тито је имао неколико сусрета са чехословачким државницима. У суботу, 23. марта био је гост на свечаном ручку у Чернинској палати у Прагу код Јана Масарика и Владе Клементиса а последњег дана своје посете, 24. марта 1946. дочекали су га председник

²⁸ *Slovenský prehľad*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 200–201.

²⁹ AMZVČR, fond: Generalni sekretariat 1945–1954, (dále GS), k. 156, Čs. návrh.

³⁰ AMZVČR, f. GS, k. 156, Jug. návrh.

Словачког народног већа др Летрик и председник Збора повереника Шмитке у Братислави.³¹

Особе или групе које су долазиле у аудијенције састајале су се са југословенским маршалом у замку Збраслав или на местима где се налазио сам Тито. Већ је напоменуто да су међу првима у посету код маршала Тита дошли чехословачки државници Јосип Давид и Здењек Фирлингер 21. марта 1946. Наредног дана, након ручка и разговора Тита и Бенеша, уследиле су нове посете разних делегација код Јосипа Броза Тита у стану југословенског посланика др Дарка Чернеја. Југословенског маршала је посетила једна француска делегација предвођена државним подсекретаром француског Председништва владе Дефером и француским амбасадором у Прагу Дежаном, затим делегације Југословенског народног фронта у Прагу, Савеза чешке омладине, Савеза високошколских студената, делегација шпанских бораца, као и главни уредник дневника чехословачке војске *Слободна Чехословачка*, писац Карел Нови.³² У име студената југословенском госту је предат примерак брошуре „Добродошао Тито”, коју је поводом маршаловог доласка у Чехословачку објавио Савез високошколских студената.

Јосип Броз Тито је 23. марта 1946. примио представнике чехословачке штампе у згради Министарства иностраних послова. Истог дана је одликовао већи број војних лица југословенским ордењем.³³ Министри и високи чиновници разних министарстава, као и значајни људи чехословачког јавног живота имали су прилику да упознају маршала Тита током две вечери 22. и 23. марта 1946. на пријемима које је у част југословенског госта организовала чехословачка влада. Нарочито је био значајан пријем 23. марта на Збраславу, јер је том приликом било позвано 300 гостију. Бројни чланови владе, дипломатског кора у Прагу, представници војске, новинари, уметници, писци и разне важне личности јавног живота, дошли су да се поздраве и опросте од маршала Тита, који је у ноћи између 23. и 24. марта 1946. кренуо из Прага за Братиславу.

Обилазак Прага и Братиславе, сусрети са чехословачким државницима и разне аудијенције омогућили су Јосипу Брозу Титу и југословенској делегацији да упознају Чехословачку, њену историјску заоставштину, монументалне објекте, културу и обичаје, да упознају најзначајније државнике Чехословачке и да се сусретну са дипломатским представницима других земаља и разним делегацијама. Још један аспект посете заслужује пажњу, а то су Титови говори и његово обраћање чехословачкој јавности и званичницима. Маршал Тито је током посете често био у прилици да упути

³¹ *Slovanský přehled*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 203.

³² ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819; *Slovanský přehled*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 201.

³³ *Slovanský přehled*, ročník XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 202.

по коју реч окупљеном становништву, али и да одржи неколико говора, у којима је истакао важност традиционално добрих веза два народа у прошлости, повезивања међу словенским народима и значај будуће југословенско-чехословачке сарадње. У свом првом већем обраћању чехословачком становништву на Вилсоновој станици у Прагу 20. марта 1946. године³⁴ југословенски маршал је између осталог истакао: „Народи Чехословачке и Југославије имали су исту судбину – били су жртве напада једног истог непријатеља. Данас су оба братска народа слободна и продужују своје традиционално пријатељство, своју традиционалну сарадњу. Пријатељство наших народа постојало је и пре рата. И онда када се у Минхену водила трговина на рачун наше братске Чехословачке, срца свих народа Југославије стрепела су за судбину своје браће. У овој четворогодишњој борби словенски народи су поднели велике жртве, али их нису поднели узалуд, јер су данас поново ослобођене и Чехословачка и Југославија и све словенске земље и све друге земље које су биле објекат напада од стране немачких фашистичких освајача. Хтео бих да нагласим да ће ова тешка искушења кроз која смо прошли бити један разлог више да се наше традиционално пријатељство продуби јаче него што је било пре рата.”³⁵ Тешко је било тачно утврдити колико је људи присуствовало дочеку маршала Тита и југословенске делегације у Прагу. Специјални дописник Тањуга из Прага јавио је да је у дочеку маршала Тита на Вилсоновој станици учествовало око 300.000 људи, новине *Борба* пренеле су вест да је било чак 500.000 Пражана, док ЧТК не прецизирају тачан број већ се само истиче да су маршала Тита „велике масе света срдачно поздравиле”.³⁶ Југословенска и чехословачка штампа писале су о великом броју људи који је био присутан на улицама Прага у току посете маршала Тита и на свим местима где се он појављивао. Тако су ЧТК јављале о стотинама Чеха и Чехиња на улицама Прага, када је маршал Тито 21. марта 1946. пролазио од Музеја до Храдчана. Југословенске новине *Политика* и *Борба* детаљно су извештавале о Титовој посети а и чехословачка штампа такође је значајну пажњу посветила боравку југословенског маршала у Чехослова-

³⁴ У *Документима о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946, I*, Београд, 1985, које је приредио Ђорђе Васиљевић, погрешно је датовано време Титовог говора народима Чехословачке за 22. март 1946. године. На почетку свог говора маршал Тито каже: „Пролазећи данас (подвукао М. С.), овог дивног сунчаног дана, од границе до Прага, видео сам сретна и озарена лица ослобођеног братског чехословачког народа.” Познато је да је маршал Тито на пољско-чехословачку границу стигао у раним преподневним часовима 20. марта 1946. и да је у току тог дана у 17 часова свечано дочекан на станици у Прагу, (*Slovanský přehled*, гоџник XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 200; ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 3819) тако да је говор упућен окупљеном становништву на Вилсоновој станици у Прагу одржан 20. марта 1946. године.

³⁵ *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946, I*, Београд, 1985, стр. 64–65; *Политика*, 23. март 1946.

³⁶ *Политика*, 21. и 23. март 1946; *Борба*, 23. март 1946.

чкој. Позитиван став чехословачке штампе према Титу и значај његове посете истицали су листови попут *Rudé právo*, *Práce*, *Svobodné slovo* и други. О Титовој посети филмским атељеима у Барандову писао је један од престижнијих чехословачких часописа *Kino*, о маршалу је извештавао чехословачки радио, његова посета, приређене манифестације том приликом и број учесника су поређене са „свечаностима које су се одржале поводом ослобођења Чехословачке”.³⁷ Веће говоре маршал Тито је одржао 23. марта 1946. приликом посете фабрици „Шкода” на Смихову и у Чешкоморавској фабрици машина на Височанима. У два говора упућена радницима тих фабрика, Тито је истакао значај радничке класе, тежак положај југословенске индустрије и важност перспективних чехословачких предузећа.³⁸ Последњи већи говор, упућен становништву Чехословачке, маршал Тито је одржао 24. марта 1946. са балкона хотела Карлтон у Братислави, где је нагласио значај још већег повезивања Југославије и Чехословачке кроз речи: „Сада треба да створимо исто такво јединство међу свима словенским народима. Словенски народи не стварају никакав блок, они само желе да обезбједе свој мирни развитак. Ако ми сада склапамо уговоре о пријатељству и узајамној помоћи, то не значи да ми тиме угрожавамо било чију независност. Ми хоћемо само да се обезбиједимо, да нас никакав непријатељ не може изненадити. Браћо Словаци, чувајте братство и јединство као зјеницу ока свога, јер су једино братство и јединство гаранција слободе и независности словенских народа. Без братства и јединства не може бити срећне будућности и правилног развоја – ни наших народа појединачно, ни свих заједно. Ми у Југославији, иако смо поднијели велике жртве и претрпјели тешка разарања, идемо ведра лица у будућност. На свом путу по словенским земљама ја сам видео ведра лица и изразе великих симпатија према браћи Јужним Словенима. То је гаранција наше будућности.”³⁹

Поред Титових говора становништву Чехословачке, значајна су и његова обраћања новинарима, чехословачким војницима и официрима и чехословачким државницима. У Титовој изјави представницима чехословачке штампе и у разговору са новинарима, истакнут је значај повезивања Југославије и Чехословачке и још већег приближавања словенских држава.⁴⁰ Јосип Броз Тито је приликом дочека у Прагу, затим на манифестацијама приређеним њему у част, у току свечаних ручкова и вечера, био у прили-

³⁷ NA, f. MI, k. 39, inv. čis. 84, č. 61419; *Kino, Filmový obrázkový časopis*, роčníк I, 1946, str. 150; *Politika*, 21, 22. i 23. mart 1946; *Borba*, 23. mart 1946.

³⁸ Јосип Броз Тито, *Говори и чланци*, I–XII, Загреб, 1959, стр. II/192–193; *Борба*, 25. март 1946; *Политика*, за 25 март 1946.

³⁹ Јосип Броз Тито, *Говори и чланци*, I–XII, Загреб, 1959, стр. II/195–197; *Борба*, 26. март 1946.

⁴⁰ Јосип Броз Тито, *Говори и чланци*, I–XII, Загреб, 1959, стр. II/178–179.

ци да изрази захвалност својим чехословачким домаћинима и да разговара са најзначајнијим државницима Чехословачке Републике. У свом обраћању, маршал Тито је један део својих говора започињао речима „другови” или „другови и другарице”, терминима које је често користио у Југославији.⁴¹ Приликом предаје одликовања руководиоцима чехословачке армије у Прагу 23. марта 1946. маршал Тито се официрима обратио са „господо” док је армијског генерала Лудвика Свободу ословио са „господине министре”.⁴² С друге стране, чехословачки државници и представници војске, почевши од државног секретара Владе Клементиса и дивизијског генерала Хелиодора Пике, који су се први обратили југословенском маршалу на пољско-чехословачкој граници, па до председника Бенеша и других званичника Чехословачке Републике, маршала Тита су ословљавали са „господине маршале” а југословенске министре у Титовој пратњи са „господо министри”.⁴³ Не треба заборавити да је на политичкој сцени Југославије после 1945. године постојала само једна партија – Комунистичка партија Југославије, док је Чехословачка имала вишепартијски систем и коалициону владу састављену од представника више грађанских странака. Политичке прилике у Чехословачкој нису се битније мењале у првим годинама после рата, чак и када је јуна 1946. Клемент Готвалд, најистакнутија личност Комунистичке партије Чехословачке, добио мандат за састав нове владе. Она је и даље била коалициона, састављена од чешких и словачких комуниста, социјалдемократа, народних социјалиста, лидоваца, словачких демократа и ванпартијских личности.⁴⁴ Чехословачки државници, представници војске, радници у индустријским постројењима, студенти и становништво Чехословачке, главног града Прага и других места, срдечно су поздрављали југословенског маршала у току његове четвородневне посете.

Значај Титове посете за југословенско-чехословачке односе

Посета Јосипа Броза Тита Чехословачкој окончана је 24. марта 1946. године. Попут дочека, тако је и приликом напуштања територије Чехословачке Републике неколико истакнутих чехословачких државника и представника војске испратило југословенског маршала и његову делегацију до

⁴¹ Јосип Броз Тито, *Говори и чланци*, I–XII, Загреб, 1959, стр. II/192–193, Титови говори чехословачким радницима у фабрици „Шкода” и у Чешкоморавској фабрици машина.

⁴² *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946, I*, Београд, 1985, стр. 71; *Борба*, 25. март 1946; *Политика*, 25. март 1946.

⁴³ *Slovanský přehled*, гоџник XXXII, 1946, číslo 3–4, str. 200–204.

⁴⁴ До значајних промена на политичкој сцени Чехословачке дошло је након фебруарске кризе владе 1948. и нових избора маја исте године, када је Комунистичка партија Чехословачке постала најзначајнија а у периоду који је уследио после 1948. године и најдоминантнија политичка странка.

пограничне станице Паркањ, одакле је посебан воз кренуо ка Мађарској и Југославији. Маршал Тито је стигао у Београд 25. марта 1946. и окупљеним грађанима на тргу испред железничке станице одржао говор и пренео прве утиске са пута и поздраве пољског и чехословачког народа. У свом обраћању грађанима Београда, он је нарочито истакао важност међусобног повезивања словенских држава и склапање уговора о пријатељству и узајамној помоћи.⁴⁵ Управо се у томе и огледао значај посете, јер је у месецима који су уследили дошло до још већег приближавања Чехословачке и Југославије. Везе које су успостављене у току четвородневне посете одржаване су и у наредном периоду. Председник Бенеш је неколико дана након посете маршала Тита, 28. марта 1946. године, упутио телеграм чехословачком посланству у Београду, да преко посланика и опуномоћеног министра Јозефа Корбела, истраже захвалност југословенском маршалу на посети и боравку у Чехословачкој Републици.⁴⁶ Уз речи председника Бенеша, посланик Јозеф Корбел је пренео и своје речи захвалности, наглашавајући важност Титове посете: „Дозволите Екселенцији, да се користим овом приликом те да поново изразим своју личну срећу и част, да ми се пружила изванредна прилика да Вас пратим на путу у Чехословачку, који је имао толико велики значај за развој чехословачко-југословенске сарадње.”⁴⁷ У току посете, али и након њеног завршетка и Титовог повратка у Београд, југословенски маршал је добио већи број телеграма разних друштава, организација, предузећа и приватних лица из Чехословачке у којима је срдечно поздрављан.

Најважнији резултат посете представљао је рад на доношењу уговора који би још више и боље учврстио југословенско-чехословачке везе. Као што је већ напоменуто, први уговор, који је представљао основу за настанак сличних уговора о пријатељству и узајамној помоћи између источноевропских земаља, потписали су Совјетски Савез и Југославија 11. априла 1945. године. Након Уговора о пријатељству Југославије са Пољском 18. марта 1946. године, очекивало се да Југославија склопи сличан уговор и са Чехословачком. Једна од главних тема разговора Јосипа Броза Тита и истакнутих чехословачких државника односила се управо на будући уговор и већу сарадњу две државе. И једна и друга страна исказале су позитиван став у погледу развоја југословенско-чехословачких веза и настанка уговора који би то и потврдио.⁴⁸ Још док је трајала Титова посета, министар без портфеља Милован Ђилас упутио је депешу потпредседнику Савезне

⁴⁵ АЈБТ, КМЈ, I-1/6, Говор маршала Тита на митингу пред железничком станицом; *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946, I*, Београд, 1985, стр. 78–80.

⁴⁶ AMZVČR, f. TO-J, k. 12, čís. 559/dův/46.

⁴⁷ АЈБТ, КМЈ, I-1/6, Писмо министра Чехословачке Републике Јозефа Корбела председнику Министарског савета и министру народне одбране Јосипу Брозу Титу.

⁴⁸ AMZVČR, f. GS, k. 156, Čs. návrh a jug. návrh.

влада Едварду Кардељу у којој је истакнуто: „С чешком владом смо се договорили да издамо заједнички коминике у вези са Титовим боравком у коме ће се рећи да ће ускоро бити склопљен Уговор. Уговор треба да буде сличан чешко-совјетском, односно југословенско-пољском, само форма друга.” Деша је потписана именованом „Ђидо”.⁴⁹ У поменутом Титовом говору који је одржао по повратку из Чехословачке и Пољске испред железничке станице у Београду, у погледу планираног циља путовања истакао је: „Овај пут је имао за циљ посјетити братске нам земље, изразити им наше признање и захвалност за њихове жртве и за њихову постојаност у овоме рату, проширити наше економске, културне и политичке везе, обезбиједити пуну сарадњу на добро наших земаља. Циљ пута је био: да кажемо у име наших народа да су народи Југославије чврсто ријешени да иду са својом словенском браћом у миру, као што су ишли и у рату, за осигурање мира у свијету.”⁵⁰ Тек у наставку говора, маршал Тито представља важност Уговора: „Ми смо у Чехословачкој измијенили гледишта о читавом низу питања, међусобно смо претресли питања која тангирају интересе наших земаља. Договорили смо се да створимо уговор о пријатељству и узајамној помоћи, као овај сада са Пољском и раније са братским Совјетским Савезом. Тај акт ће бити формално извршен ускоро.”⁵¹ У мају 1946. године реализовани су раније успостављени договори. У посету Београду стигли су чехословачки државници, председник владе Здењек Фирлингер, потпредседник владе Клемент Готвалд, министар иностраних послова Јан Масарик и министар правде др Прокоп Дртина. Уговор о пријатељству, узајамној помоћи и сарадњи у миру између Федеративне Народне Републике Југославије и Чехословачке Републике потписали су 9. маја 1946. године у Београду Јосип Броз Тито и Здењек Фирлингер.⁵²

Титова посета Чехословачкој, разговори југословенских и чехословачких званичника и увек присутно угледање на Совјетски Савез, донели су један правни акт, којим су озваничене постојеће везе Југославије и Чехословачке и отворен пут за још веће повезивање две земље. Уговор о пријатељству и узајамној сарадњи који је Југославија склопила са Чехословачком или неком источноевропском државом, није био једини правни акт за међусобно повезивање земаља „народне демократије”. Уследио је и

⁴⁹ АЈБТ, КМЈ, I–1/6, Деша Ђиде (Милована Ђиласа) – (Едварду) Кардељу.

⁵⁰ АЈБТ, КМЈ, I–1/6, Говор маршала Тита на митингу пред железничком станицом; *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946, I*, Београд, 1985, стр. 78–80.

⁵¹ Исто.

⁵² АЈБТ, КМЈ, I–2–a/20, Пријем делегације Чехословачке на челу са председником владе Здењек Фирлингером код маршала Тита (Београд, 8 – 10. V 1946); *Документи о спољној политици Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1946, I*, Београд, 1985, стр. 126–127.

низ других уговора, конвенција и споразума који су задирали у све облике међународне сарадње, од дипломатије преко привреде, економије до културе и науке. Утицај Совјетског Савеза осетио се и у другим сферама повезивања Југославије и Чехословачке. Након Уговора о пријатељству и узајамној сарадњи од 9. маја 1946. уследили су нови споразуми Југославије и Чехословачке у погледу трговине, саобраћаја и разних привредних грана, али и веће повезивање у домену културе, нарочито са успостављањем Конвенције о културној сарадњи од 27. априла 1947. године. Често истицане традиционалне везе југословенског и чехословачког народа и сарадња две земље добиле су један нови оквир у послератним околностима потписивањем Уговора о пријатељству и међусобној сарадњи и других споразума и конвенција.

Поред Уговора, још један од резултата Титове посете и добрих односа Југославије и Чехословачке представљало је подизање посланства обе земље на ранг амбасада. У току Титове посете, чехословачка влада је разматрала могућност о унапређивању свог посланства у Београду у ранг амбасаде и председнику Бенешу предложила да опуномоћеног министра у Београду Јозефа Корбела унапреди у амбасадора. Званична потврда о стављању чехословачког посланства у ранг амбасаде објављена је 13. априла 1946. године. Убрзо је и Јозеф Корбел добио агреман за место чехословачког амбасадора у Београду.⁵³ Слична ситуација била је и са југословенским посланством у Прагу. Министар иностраних послова Станоје Симић предложио је 26. марта 1946. југословенској влади да донесе решење о унапређењу посланства у Прагу на ранг амбасаде, што је и учињено. У допису Министарства иностраних послова ФНРЈ од 10. априла 1946. године упућеном Танјугу, саопштена је вест коју је требало објавити у дневној штампи: „Влада Ф. Н. Р. Ј. на својој последњој седници одлучила је да подигне на ранг амбасаде досадашње југословенско Посланство у Прагу.”⁵⁴ Југословенски посланик у чехословачкој престоници др Дарко Чернеј постао је изванредни и опуномоћени амбасадор.⁵⁵ Подизање југословенско-чехословачке сарадње на један виши ступањ пратила је и промена на нивоу дипломатских представништва. Поред Београда и Прага, као главних градова две државе и седишта нових амбасада, Југославија је у Братислави имала Генерални конзулат и своје дипломатске представнике, док су чехословачки конзулати у Југославији били смештени у Загребу и Љубљани.⁵⁶ На тај начин су традиционалне везе две земље и ранија дипломатска сарадња поново учвршћене и у једном новом облику обновљене.⁵⁷

⁵³ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 4308.

⁵⁴ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 17, пов. бр. 3912.

⁵⁵ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 17, пов. бр. 4730.

⁵⁶ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 17, пов. бр. 175; ф. 17, пов. бр. 519; ф. 17, пов. бр. 4275.

*

Утисак који је маршал Тито оставио у току своје посете на чехословачку јавност био је велики. О њему је са дивљењем писала чехословачка штампа, државници и истакнути чехословачки политичари похвално су говорили о југословенском маршалу, писма и телеграми чехословачких грађана са срдачним поздравима упућеним Титу стизала су у Београд и неколико месеци након посете. Попут Југославије у којој је име првог председника Чехословачке Томаша Гарика Масарика изговарано са поштовањем, тако су и чехословачки политичари желели да истакну значај чвршћег повезивања Чехословачке и Југославије кроз уздизање Титовог имена и дела. Титов култ је већ био присутан у Чехословачкој и пре његове посете кроз Савез пријатеља Титове Југославије, који је био установљен још 26. јула 1945. године у Чешкоморавској - Колбен Дањек фабрици у предграђу Прага. Савез су основали радници ове фабрике са Карелом Виком на челу.⁵⁸ Поред овог савеза, Титово име носила је и Југословенско културно просветна организација „Титова гарда” у Банској Бистрици у Словачкој.⁵⁹ Вођа „Титове гарде” био је Милан Ђ. Радошевић, који је у чешким документима од октобра 1945. године означен као „први од организатора нас свих Југословена који живимо на територији Словачке”.⁶⁰ Титовим именом су названи и један студентски дом – Колеј Маршала Тита, где су већину станара чинили југословенски студенти, и једна улица у Прагу.⁶¹ Међутим, тек после завршетка посете Јосипа Броза Тита, у Чехословачкој је још више порасло интересовање за Југославију и њеног маршала. Крајем марта и у априлу 1946. године одржана су предавања о Југославији, приређиване изложбе, попут „Борбе југословенског народа за слободу”, као и манифестације за Трст и Јулијску крајину у организацији Удружења народне студентске омладине Југославије у Прагу.⁶² Титово име узето је као назив за нека од чехословачких предузећа. Фабрика Колбен-Дањек, једна од највећих фабрика машина и вагона у Прагу са око 5.000 радника, променила је име у „Завод Маршала Тита” 23. маја 1946. године.⁶³ Радило се о фабрици која је спадала у велики концерн Чешкоморавске индустрије. Недуго након преименовања фабрике у „Завод

⁵⁷ Чехословачка Република је између два светска рата имала своје конзулате у Сарајеву, Скопљу, Сплиту, Загребу, Љубљани и Ријеци (до 1924). Наведено према: Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky (AMZVČR), obsah fondu: Zastupitelský úřad Bělehrad.

⁵⁸ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 4180.

⁵⁹ AMZVČR, f. ТО–Ј, к. 12.

⁶⁰ Исто.

⁶¹ Мирослав Перишић, „Послератни Праг – слика за поређење. Чехословачка средина и југословенски студенти - стипендисти од 1945. године до објављивања Резолуције ИБ”, *Токови историје*, 1–2/2006, Београд, стр. 87.

⁶² ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 4180.

⁶³ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 7327.

Маршала Тита”, уследила је промена имена и једног чехословачког рудника. У питању је био рудник Унион II у селу Локте, општина Ново Седло, близу Карлових Вари, чије је име промењено у „Рудник Маршала Тита”. Приликом свечаног преименовања 2. јуна 1946. у руднику је приређена свечаност, којој су поред југословенског амбасадора у Прагу Дарка Чернеја и трговачког аташеа Барбалића присуствовали и чехословачки министар информација Вацлав Копецки и посланик Привремене народне скупштине и генерални директор свих национализованих чехословачких рудника, писац Марија Мајер. Фабричко веће предало је амбасадору Чернеју за маршала Тита уметнички израђену диплому о преименовању рудника и кристалну вазу са рударским амблемом и натписом „Рудник Маршала Тита”.⁶⁴ Још нека документа говоре нам о чехословачком руднику и откривају позадину овог догађаја у погледу лакшег придобијања радника да се промени име њиховог рудника. У допису југословенског амбасадора Дарка Чернеја од 25. маја 1946. упућеном Министарству иностраних послова ФНРЈ у Београду говори се о предстојећем преименовању рудника уз молбу Дарка Чернеја: „Замолите кабинет друга Маршала да на ову свечаност пошаље авионом најдаље до 30. маја, за 500 радника овог рудника 25 до 50.000 цигарета.”⁶⁵ У новом допису из Прага од 20. јуна 1946. упућеном такође МИП-у у Београду, амбасадор Дарко Чернеј пише о свечаности приређеној поводом промене имена рудника и истиче: „Међутим, пошто сам утврдио да је у руднику запослен већи број Немаца, предао сам за чешке раднике и рударе одговарајући довољан број од 20.000 цигарета. Стога молим за дозволу да остатак цигарета употребим у каквој сличној репрезентационој прилици ове Амбасаде или пак да пошаљем противвредност како не бих поменуле цигарете без потребе поново упућивао у Београд.”⁶⁶ У повратном допису МИП-а у Београду за југословенску амбасаду у Прагу од 2. јула 1946. године, одобрен је предлог амбасадора да задржи цигарете и касније их употреби за сличне сврхе. Цигарете као поклон чехословачким радницима послате су и у фабрику „Шкода” на Смихову, где је маршал Тито био у току своје посете Прагу. У писму од 30. маја 1946. године радници Шкодиних фабрика су исказали захвалност југословенском амбасадору и пожелели да маршалу Титу пренесе њихове поздраве уз речи: „Поштовани господине министре, посредством УРО /Удружења синдиката/ примили смо 200.000 цигарета као дар Маршала Јосипа Броза - Тита нашој фабрици, те Вас молимо, да Маршалу Југославије љубазно тумачите нашу захвалу за ову његову љубазну и добродошлу пажњу. Цигарете смо поделили између

⁶⁴ АЈБТ, КМЈ, I-3-6/173, Писмо Министарства иностраних послова, Николе Енглера Кабинету маршала Југославије, генерал мајору Љубодрагу Ђурићу, Београд, 2. VII 1946.

⁶⁵ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 5911.

⁶⁶ ДАСМИП, ПА, 1946, ф. 16, пов. бр. 7326.

свих намештеника наше фабрике на Смихову.”⁶⁷ Поред Титовог имена, све чешће су у Чехословачкој коришћене и речи попут Југославија или југословенско.

Ако се изузме неколико мањих неспоразума око организације посете, може се рећи да је боравак маршала Тита донео велики помак у односима Југославије и Чехословачке 1946. године. Ти неспоразуми су настали као последица незадовољства појединих људи и са југословенске и са чехословачке стране у погледу извештавања о маршалу Титу и његовом боравку у Чехословачкој. Директор Танјуга Вејвода и генерални секретар Словенског одбора у Београду професор Лалић сматрали су да ЧТК није поклањала довољно пажње посети маршала Тита, нарочито у току првог дана. С друге стране, чехословачки опуномоћени министар у Београду Јозеф Корбел, који је и примио у аудијенцију Вејводу и Лалића 4. априла 1946. године, истицао је лошији рад Танјуга у погледу извештавања из Прага и кашњење слања фотографија за Београд о Титовој посети Чехословачкој.⁶⁸ Своје незадовољство су исказали и официри словачке народности јер је приликом посете маршала Тита Прагу и Братислави, одликован велики број Чеха чланова војске и народне безбедности а свега петорица Словака. У својој жалби упућеној југословенском генералном конзулу у Братислави, словачки официри су истакли: „Осећа се међу словачким официрима члановима војске и НБ нека врста запостављености и са неке стране се чак сматра као намерно дело Чеха, који су дали предлог за одликовања.”⁶⁹ Ови неспоразуми и незадовољства појединих људи нису озбиљније утицали на успостављену југословенско-чехословачку сарадњу.

Добри односи учвршћивани су новим споразумима и конвенцијама, уследиле су нове дипломатске посете, развој привредних веза и организовање културне сарадње, кроз размену ученика, студената, научних радника и уметника. У међусобном повезивању две државе и два народа у првим годинама после Другог светског рата није било већих проблема све до лета 1948. године, када су Резолуцијом Информбироа прекинуте постојеће везе и сарадња.

⁶⁷ АЈБТ, КМЈ, I–1/6, Пропратно писмо Амбасаде ФНРЈ – Кабинету председника Владе ФНРЈ маршалу Југославије Јосипу Броз Титу, Праг, 7. јун 1946. којим доставља писмо Шкодиних фабрика Смихов од 30. маја 1946.

⁶⁸ AMZVČR, f. TO–J, k. 12, čís. 598/dův/46, Zpráva ČTK o návštěvě maršála Tita v Praze.

⁶⁹ АЈБТ, КМЈ, I–1/6, Писмо Министарства иностраних послова – Министарству народне одбране/ Београд, 3. октобар 1946.

Summary

The Visit of Josip Broz Tito to Czechoslovakia in March 1946

Key words: *Josip Broz Tito, Edvard Beneš, Czechoslovakia, Federal People's Republic of Yugoslavia, visit to Prague, treaty on friendship*

Yugoslavia and Czechoslovakia found their place within the complex political situation during the first years after WWII in forging mutual ties with the „people's democracies”, countries of South-Eastern and Eastern Europe which were under the influence of the Soviet Union. Diplomatic contacts and visits played an important role in such interconnecting and eternal looking up to the big power from the East. One such visit was that of Josip Broz Tito to the Czechoslovak Republic on March 20 to 24, 1946. The stay in Czechoslovakia enabled Marshal Tito and the Yugoslav delegation to get acquainted with the Czechoslovak culture, tradition and customs, and to lay foundations for further development of relations between Yugoslavia and Czechoslovakia in their talks with Czechoslovak statesmen. During the four-day visit Marshal Tito visited most of the important historical places and cultural monuments in Prague, assisted at cultural manifestations and military parades, visited well-known Czechoslovak factories and held speeches to the people of Prague and Bratislava. One of the fruits of the agreement of the Yugoslav and Czechoslovak officials was the signing of the Treaty of Friendship and Mutual Cooperation in Belgrade on May 9, 1946, which hitched up the existing cooperation to a higher level. Connecting of Yugoslavia and Czechoslovakia and regulating of international relations through legal acts, which followed in 1946 and 1947, meant at the same time the establishing of good relations in all other fields: economy, trade, science, culture and arts.